

Schumann, Clara, (1819-1896)

Tysk pianist och tonsättare.

Kanske är Clara Schumann den mest kända kvinnliga tonsättaren under 1800-talet. Hennes barndom var långt ifrån problemfri. Det finns anledning att tro att det var musiken som blev räddningen och gav hennes liv mening. Pappan var den kände pianopedagogen Friedrich Wieck, en synnerligen auktoritär och brutal herre, som kunde bli besinningslöst arg. När Clara var i femårsåldern, lämnade modern hemmet efter skilsmässa, en minst sagt ovanlig företeelse under 1820-talet. Att Clara fram till denna tidpunkt inte talat är kanske inte förvånande under sådana omständigheter. Men hon började då ta pianolektioner för fadern. Trots dennes stränghet tycks detta bli en förlösning; sakta kommer talet igång.

Turnerandet som underbarn med pappan upptar en stor del av hennes tonårstid. Samtidigt uppstår en växande kärlek till Robert Schumann, som var elev hos Friedrich Wieck. 1840 gifter hon sig mot faderns vilja med Robert.

Liksom många av sina yrkessystrar var hon tvungen att sköta komponerandet vid sidan av sina övriga plikter som hustru. Som en av sin tids främsta pianister fortsatte Clara sina konsertresor. Ofta följde Robert med på dessa. Där fick han finna sig i att spela rollen av statist och av Claras beundrare få frågor som: *sysslar även ni med musik herr Schumann?*

Clara Schumann hade ansvaret för uppfostran av åtta barn. Hon skulle komma att överleva fyra av dem. Efter Roberts död 1854 ägnade hon en stor del av sin tid åt att kämpa för Roberts och gode vännen Johannes Brahms musik. Brahms publicerade praktiskt taget inget verk, som inte Clara fått möjlighet att först läsa igenom och kommentera. Det behövs egentligen inga fler bevis på Claras storhet som musiker. Hon var visserligen hans livs stora kärlek, men Brahms var så medveten om sin egen kvalitet som tonsättare, att han aldrig skulle godta dåliga råd hur förälskad han än var.

Clara Schumann skrev i tidiga tonår en pianokonsert i a-moll, alltså samma tonart, som Robert senare skulle använda i sin pianokonsert. Claras konsert är mer byggd på virtuost spel än makens och inte alls i samma klass. Bland övriga verk kan nämnas ett trettioårigt mycket vackra *sånger* t.ex. *Am Strande* till text av Robert Burns, samt en mycket uppmärksam pianotrio i g-moll, som behandlas nedan. Tyvärr var det en utbredd och självklar inställning bland män, att kvinnor var oförmögna att skapa musik av substantiellt och bestående värde. Ja, så vanlig var den uppfattningen, att många kvinnor själva trodde på den. Sålunda skrev Clara i sin dagbok följande om sin pianotrio:

Det finns några fina avsnitt i Trion, och jag tror även att den är någorlunda lyckad vad gäller formen, men det är naturligtvis ändå ett kvinnoarbete, vilket alltid saknar kraft och ett och annat nytänkande.¹

Clara Schumann slutade helt att komponera efter Roberts död. Hennes biograf Nancy Reich tror att anledningarna var flera. Hon var tvungen att koncentrera sig på sina konsertframträdanden, eftersom dessa var förutsättningen för att kunna försörja familjen men hon uppskattade mycket att befinna sig på scenen. Reich tror också att Clara behövde Roberts uppmuntran för att komponera – en sysselsättning som hon tydligen själv inte ansåg att kvinnor var lämpade för.

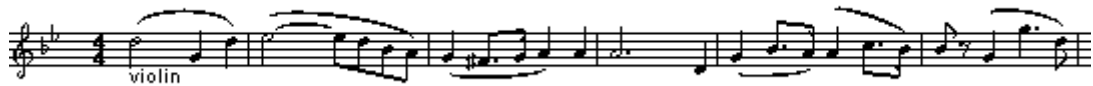
¹ Nancy Reich, *Clara Schumann: The Artist and the Woman*, 2:a upplagan Ithaca, 2001, s. 216

Pianotrio, g-moll op. 17

1. *Allegro moderato* 2. *Scherzo: Tempo di Menuetto* 3. *Andante* 4. *Allegretto*
1846

Medan Claras pianokonsert knappast kan sägas komma ens i närheten av Robert Schumanns är pianotrio kvalitetsmässigt i paritet med makens tre verk för samma besättning. Jämförelsen med hennes pianokonsert är dock orättvis eftersom denna skrevs under hennes tidiga tonår, medan trio var ett verk av en mogen 25-åring. Pianotrio är fylld av minnesvärda melodier och är förbluffande väl anpassad för den instrumentkombination som bl.a. Tjajkovskij ansåg vara så svärbemästrad. Med tanke på tonsättarens lilla produktion och kompositionserfarenhet utstrålar den också en säkerhet och auktoritet, som brukar känneteckna rutinerade tonsättare. Det var Claras avsikt att dedicera verket till Fanny Hensel, som dessvärre hann avlida innan hedersbetygelsen kunde komma till stånd. Hensel hade själv skrivit en pianotrio detta år, 1846.

Den lyriska första satsen, *Allegro moderato*, börjar direkt med det vemodiga huvudtemat förlagt till violinstämman:

Ett kraftfullare andratema inleds unisont, men tas sedan över av violinen:

Det originella sidotemat har en eftertänksam framtoning

Expositionen ska repriseras. Genomföringen börjar lugnt men intensiteten stegras i takt med den ökande polyfonin. Energin dämpas inför återtagningen. Denna följer rådande konventioner och låter sidotemat klinga ut i G-dur. I den avslutande codan återkommer huvudtonarten g-moll och så småningom även huvudtemat, som under crescendo avslutar satsen.

De okonventionella, men ändå melodiosa temana fortsätter i andra satsen, *Scherzo: Tempo di Menuetto*, som har den vanliga ABA-uppbyggnaden. Temat i A-delens första repris innehåller efter upptakten en pregnant takt av synkoper:

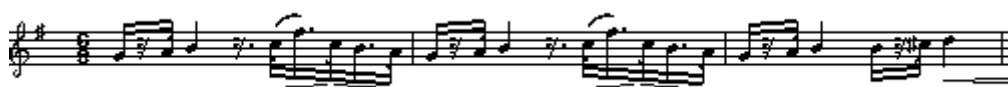
I Trio intar synkoper en ännu större plats:

Den långsamma tredje satsen, *Andante*, i tredelad ABA-form, bärs fram av teman som är praktexempel på den ädla melodik, som trots stor skönhet alltid saknar insmickrande tongångar. A-temat är:

B-temat skapar fin kontrast:

Finalsatsen, *Allegretto*, har liksom den första sonatform, men expositionen tas inte om. Det är violinen som presenterar huvudtemat:

Sidotemat klingar i D-dur:

Genomföringen börjar med ett fugato, vars tema bygger på huvudtemat:

Även sidotemat behandlas. Den amerikanske musikkritikern J Scott Morrison menar att Clara Schumann i genomföringen uppvisar en säkerhet i kontrapunktiken, som överträffar den i Robert Schumanns vida mer berömda pianokvintett. I återtagningen spelas sidotemat i B-dur. En coda, som inleds med fugatotemat avslutar satsen.

3 Romanser för piano och violin op. 22

1. *Andante molto* 2. *Allegretto* 3. *Leidenschaftlich schnell*
1853

I början av 1850 flyttade paret Schumann till Düsseldorf och fick där efter några år en våning tillräckligt stor för att Clara efter ett längre kompositionsuppehåll skulle kunna öva och komponera utan att störa sin man. Under sommaren 1853 komponerade hon flera verk, bl.a. dessa tre romanser. De tillägnades vännen och violinisten Joseph Joachim, han som under detta år av relativt lugn, innan Roberts sjukdom bryter ut på allvar, introducerar den 20-årige Johannes Brahms i det schumannska hemmet. Romanserna publicerades 1855. Joachim lär ha framfört dem för kung Georg V av Hannover till den musikaliske monarkens stora förtjusning. De tre romanserna har en likartad tredelad uppbyggnad, ABA, där det är melodiernas organisation, snarare än temautveckling som ger styckena en klar formstruktur.

Den första romansen, *Andante molto*, har ett underbart första tema, som hörs efter några takters inledande pianoackompanjemang. Det är ingen dussinmelodi, som man memorerar i första taget. Den är skriven i 3/8 takt, men den raffinerade fraseringen är sådan att 3 stycken 16-delar ibland upplevs som taktenhet. Det senare är särskilt tydligt i den fallande frasen i andra halvan av notexemplet nedan. Denna växling mellan tretakt och tvåtakt skapar en speciell spänning och gör att temat aldrig blir förutsägbart, särskilt om man lyssnar utan partitur.

Denna första del går utan skarv över i B-delen med följande tema, vars rörliga arpeggioackompanjemang skapar en mer upprörd stämning:

